

SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQ BAZASINI KENGAYTIRISH.

Raximov Faxriddin Farxodjon o'g'li
Raximova Dilnoza Baxtiyor qizi

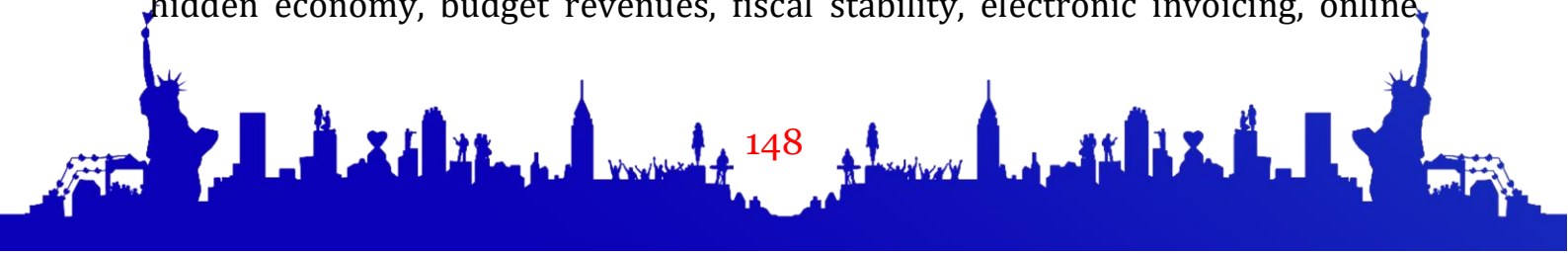
O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti
faxriddin9501@gmail.com
dmamasoliyevaa@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17164290>

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi soliq ma'murchiligini raqamlashtirishning nazariy va amaliy jihatlari hamda uning soliq bazasini kengaytirishdagi o'rni yoritilgan. Raqamli texnologiyalarni soliq tizimiga tatbiq etish orqali soliq to'lovchilar faoliyati ustidan shaffof nazoratni yo'lga qo'yish, yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartirish, davlat byudjetining barqaror daromad manbalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Xalqaro tajribalar tahlili raqamli soliq ma'murchiligi natijasida soliq tushumlari o'sishi, ma'muriy xarajatlar qisqarishi va soliq to'lovchilar uchun qulayliklar ortishi kabi natijalarni ko'rsatmoqda. O'zbekiston misolida esa elektron hisob-faktura, onlayn nazorat-kassa mashinalari va soliq to'lovchilarning yagona registri kabi mexanizmlar orqali soliq bazasining kengayishi, byudjet tushumlarining oshishi va iqtisodiy shaffoflikning kuchayishi kuzatilmoqda.

Kalit so'zlar: Soliq ma'murchiligi, raqamlashtirish, soliq bazasi, soliq tushumlari, yashirin iqtisodiyot, byudjet daromatlari, fiskal barqarorlik, elektron hisob-faktura, onlayn nazorat-kassa, soliq to'lovchilar registri, soliq siyosati, shaffoflik, davlat moliyasi, soliq nazorati.

Abstract: This thesis discusses the theoretical and practical aspects of digitalization of tax administration and its role in expanding the tax base. The possibilities of establishing transparent control over taxpayers' activities, reducing the size of the shadow economy, and forming stable sources of income for the state budget through the implementation of digital technologies in the tax system are considered. An analysis of international experience shows that digital tax administration results in increased tax revenues, reduced administrative costs, and increased convenience for taxpayers. In the case of Uzbekistan, mechanisms such as electronic invoicing, online cash registers, and a unified register of taxpayers have led to an expansion of the tax base, increased budget revenues, and increased economic transparency.

Keywords: Tax administration, digitalization, tax base, tax revenues, hidden economy, budget revenues, fiscal stability, electronic invoicing, online

cash register, taxpayer registry, tax policy, transparency, public finance, tax control.

Tahlil va natijalar

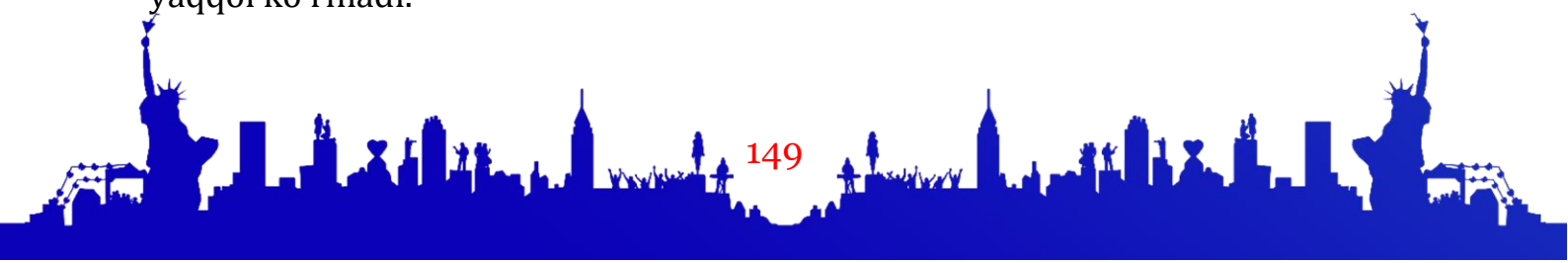
Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish bugungi kunda nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo moliya siyosatida eng muhim ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Chunki raqamli texnologiyalar yordamida soliq to'lovchilarning faoliyati ustidan shaffof nazoratni yo'lga qo'yish, ularning soliqqa oid majburiyatlarini tezkor va aniq qayd etish imkoniyati yuzaga kelmoqda. Bu esa, o'z navbatida, yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartirish, soliq tushumlarini oshirish va davlat byudjeti daromad qismini mustahkamlashga olib keladi.

O'zbekiston misolida qaralganda, so'nggi yillarda soliq tizimini raqamlashtirish yo'nalishida muhim qadamlar qo'yildi. Masalan, elektron hisob-fakturalar tizimi, onlayn nazorat-kassa mashinalari hamda soliq to'lovchilarning yagona registri joriy etilishi soliq organlariga iqtisodiy jarayonlarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini berdi. Natijada, soliq to'lovchilar o'z faoliyatini yashirish imkoniyatidan mahrum bo'ldi, byudjet tushumlari barqarorlik kasb etdi va soliq bazasi sezilarli darajada kengaydi.

Shu bilan birga, raqamlashtirilgan soliq ma'murchiligi soliq to'lovchilar uchun ham qulayliklar yaratdi. Ular endi soliq majburiyatlarini bajarishda ko'plab qog'ozbozliklardan xalos bo'ldi, elektron xizmatlardan foydalanish esa vaqt va xarajatlarni kamaytirdi. Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, Estoniya, Turkiya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda raqamli soliq tizimi natijasida byudjet tushumlari o'rtacha 20–30 foizga oshgani kuzatilgan. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda raqamli soliq mexanizmlari joriy etilgach, soliqlar va yig'imlar bo'yicha tushumlar yil sayin ko'payib bormoqda.

Yana bir muhim natija shundaki, raqamli soliq tizimi korrupsiya va suiiste'molliklarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Chunki soliq to'lovchilar bilan soliq organlari o'rtasidagi bevosita aloqalar kamaymoqda, barcha jarayonlar elektron platformalarda amalga oshirilmoqda. Bu esa tizimga ishonchni oshiradi va soliq intizomini mustahkamlaydi.

Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish natijalarini yanada aniqroq tushunish uchun statistik ko'rsatkichlarga e'tibor qaratish muhim. Chunki raqamli mexanizmlar joriy etilgandan keyin soliq tushumlaridagi o'sish, yashirin iqtisodiyot hajmining qisqarishi va soliq bazasining kengayishi raqamlar orqali yaqqol ko'rinadi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yildan boshlab elektron hisob-fakturalar joriy etilishi natijasida QQS tushumlari sezilarli darajada oshgan. Masalan, 2020-yilda QQS bo'yicha tushum 32,4 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 64,8 trillion so'mga yetdi, ya'ni ikki baravarga oshdi. Bu jarayon bevosita raqamlashtirilgan hisob-kitoblarning shaffofligi bilan bog'liqdir.

Onlayn nazorat-kassa mashinalarini joriy etish ham ijobiy samara berdi. 2021-yildan boshlab tadbirkorlarning savdo operatsiyalari real vaqt rejimida kuzatila boshladi. Natijada, 2022-yilda aniqlangan soliq bazasi 18 foizga kengaydi, 2023-yilda esa bu ko'rsatkich 24 foizga yetdi. Yashirin aylanmalar sezilarli qisqargani davlat byudjetiga qo'shimcha milliardlab so'm mablag' kelib tushishiga imkon yaratdi.

Xalqaro statistik ma'lumotlarga murojaat qilsak, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, raqamli soliq tizimini to'liq joriy qilgan davlatlarda (masalan, Estoniya, Janubiy Koreya) byudjet tushumlari o'rtacha 25–30 foizga oshgan. O'zbekistonda ham 2020–2023-yillar davomida soliq tushumlari yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan 24 foizdan 28 foizgacha ko'tarilgan. Bu raqamlar raqamli soliq ma'murchiligi iqtisodiyotdagi fiskal barqarorlikni ta'minlashda qanday katta rol o'ynayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, Soliq qo'mitasining ichki hisobotlari shuni ko'rsatmoqdaki, elektron xizmatlardan foydalanuvchi soliq to'lovchilar soni 2020-yildagi 45 foizdan 2023-yilda 85 foizga yetgan. Bu esa soliq to'lovchilar orasida raqamli tizimlarga bo'lgan ishonchning ortib borayotganini anglatadi.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish O'zbekistonda soliq bazasini kengaytirishda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda. Yashirin iqtisodiyot qisqarib, byudjet tushumlari oshmoqda, soliq intizomi esa mustahkamlanmoqda.

Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasining kengayishi iqtisodiyotda fiskal barqarorlikni ta'minlaydi, yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartiradi, davlat byudjeti tushumlarini ko'paytiradi va soliq to'lovchilar uchun qulaylik yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, O'zbekistonning "Raqamli iqtisodiyot – 2030" strategiyasi doirasida belgilangan maqsadlarni ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Xulosa

Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish bugungi kunda zamonaviy soliq tizimining eng muhim islohotlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Raqamli texnologiyalar keng tatbiq etilishi natijasida iqtisodiy faoliyatning katta qismi

shaffof maydonga chiqmoqda va natijada soliq bazasi kengaymoqda. Bu esa davlat byudjeti uchun barqaror va ishonchli daromad manbalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Yashirin iqtisodiyotning qisqarishi raqamli soliq tizimining yana bir ijobiy samarasidir. Chunki elektron hisob-fakturalar va onlayn nazorat-kassa mashinalari orqali amalga oshirilayotgan operatsiyalar yashirin aylanmalarni kamaytirib, byudjet tushumlarining o'sishiga sabab bo'lmoqda. Statistik ma'lumotlar ham ushbu jarayonni tasdiqlab, qo'shimcha milliardlab so'm mablag'ning davlat byudjetiga jalb qilinayotganini ko'rsatmoqda.

Bundan tashqari, soliq to'lovchilar uchun qulayliklarning ortishi ham raqamli islohotlarning bevosita natijasidir. Avvalgi kabi ko'plab qog'ozbozliklar, navbat kutishlar va ortiqcha ma'muriy xarajatlar kamayib, soliq to'lovchilar o'z majburiyatlarini tezkor va samarali bajarish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Shu bilan birga, davlat boshqaruvida shaffoflik kuchayib, korrupsiya xavflari sezilarli darajada kamaymoqda.

Xalqaro tajriba ham shuni ko'rsatadiki, raqamli soliq tizimini to'liq joriy etgan davlatlarda fiskal barqarorlik mustahkamlanadi va soliq intizomi yuksaladi. O'zbekiston ham bu yo'lda muhim qadamlar tashlab, milliy amaliyotda sezilarli natijalarga erishmoqda. Bu jarayon iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuviga, davlat moliyasining barqarorligiga va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga kuchli turtki bermiqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2020). Toshkent: Adolat nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022). PQ-377-sonli qaror, "Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 15-sentyabr. Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2023). PF-60-son Farmon, "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022-2026". Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi (2023). Yillik hisobot. Toshkent: DSQ matbuot xizmati.
5. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi (2023). Davlat byudjeti daromadlari bo'yicha hisobot. Toshkent: Moliya vazirligi.
6. Bukhara viloyati Davlat soliq boshqarmasi (2022). Hududiy soliq tushumlari tahlili. Buxoro.
7. OECD (2021). Tax Administration 2021: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies. Paris: OECD Publishing.

8. World Bank (2020). Digital Tax Administration Reform: Lessons from Global Experience. Washington D.C.: World Bank Group.
9. IMF (2022). Revenue Mobilization in Developing Countries: Digital Tools and Strategies. Washington D.C.: International Monetary Fund.
10. Estonian Tax and Customs Board (2020). Annual Report. Tallinn: EMTA.
11. Korean Ministry of Economy and Finance (2021). Digital Taxation Policy Report. Seoul.
12. Turkish Revenue Administration (2020). E-Invoice and E-Ledger Implementation Guide. Ankara.
13. Rustamov, S. (2020). "Soliq ma'murchiligida raqamli texnologiyalar roli". Moliyaviy tadqiqotlar jurnali, 2(3), 45–56.
14. Karimov, A. & Jo'rayev, D. (2021). "Yashirin iqtisodiyot va uning soliqqa tortish tizimiga ta'siri". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 5(7), 33–40.
15. Azizov, B. (2022). "Raqamli soliq tizimining afzalliklari va kamchiliklari". Ilmiy izlanishlar, 11(4), 87–95.

